

UDK: 325.2(73)(091)

973:325.2

Pregledni članak

Primljeno: 22. 3. 2002.

“Immigration history”¹ i njezino mjesto u sjevernoameričkoj historiografiji

SNJEŽANA RUŽIĆ

Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest, Slavonski Brod, Republika Hrvatska

Autorica se u radu osvrće na razvoj i značaj povijesti doseljavanja u sjevernoameričkoj historiografiji. Ističe kako su kretanja u američkom društvu utjecala na povećano zanimanje znanstvenih krugova za istraživanje pitanja etniciteta (*ethnicity*) i pojavu *ethnic studies* te prikazuje kako s usponom “nove” socijalne historije 60-tih i 70-ih godina, povijest doseljavanja širi interes na nove teme istraživanja. Kratko se osvrće na nekoliko značajnijih radova o Hrvatima u Kanadi i upozorava na nedostatak radova koji bi obađivali svakodnevni život i iskustva hrvatskih iseljenika u Sjevernoj Americi.

Uvod

Migracije ili seobe stare su koliko je stara i ljudska civilizacija. One su prisutne u svim društvima i kulturama, od onih u prethistoriji do danas, dakako mijenjajući kroz povijest određena obilježja, ali bit migracija ostala je nepromijenjena; pojedinci i grupe sele se iz jednog područja u drugo u potrazi za boljim ekonomskim, političkim i društvenim prilikama.²

Migracije su ostavile dubok trag u povijesti čovječanstva, a u modernom razdoblju postale su svakodnevna pojava, prije svega zahvaljujući razvitku transportnih sredstava. Znanstvenici iz različitih područja: sociologije, povijesti, antropologije, geografije, ekonomije, politologije i drugih znanstvenih disciplina pokazali su velik interes za objašnjavanje fenomena migracija, njezinih obilježja, tipova i značenja.³

¹ U naslovu rada ostavila sam engleski pojam *immigration history* jer se on koristi u sjevernoameričkoj historiografiji, a u daljnjem tekstu koristit ću pojam povijest doseljavanja.

² Vidi *The Settling of North America: The Atlas of the Great Migrations into North America from the Ice Age to the Present*, ur. Hellen Hornbeck Tanner, Macmillan, New York 1995.

³ O pitanju migracija postoje brojni radovi i njihovo navođenje prelazilo bi okvire ovoga rada pa ću spomenuti samo nekoliko radova koji mogu poslužiti kao polazna toč-

Masovno iseljavanje stanovnika europskih zemalja i njihovo naseljavanje na sjevernoamerički kontinent jedinstven je fenomen u povijesti čovječanstva.⁴ Procjenjuje se da se preko 30 milijuna Europljana doselilo u SAD u razdoblju od 1820. do 1924., a da je ukupan broj stanovnika europskih zemalja koji su se iselili u zemlje "Novoga svijeta" oko 68 milijuna.⁵ Među njima su i brojni Hrvati koji su se iz ekonomskih, pustolovnih, političkih ili osobnih razloga odlučili na iseljavanje.

Imigracija je obilježila povijest SAD-a i Kanade pa je razumljivo da se velik broj povjesničara posvećuje istraživanju povijesti doseljavanja (*immigration history*), koja se bavi različitim pitanjima i problemima vezanim uz doseljavanje i život različitih etničkih skupina u Sjevernoj Americi.⁶ Ovaj je pravac u posljednja tri desetljeća doživio čitav niz promjena u metodološkom pristupu, a napose u širenju interesa na dotad neistražene teme. Pokušat ću ukratko pokazati kako se u sjevernoameričkoj historiografiji mijenjao pristup istraživanju etničkih grupa te koliko su te promjene bile odgovor na kretanja u američkom društvu.⁷ Cilj je ovog preglednog rada ukratko predstaviti što je povijest doseljavanja, kakav položaj ima u socijalnoj historiji, kojim se temama bavi, što istražuju *ethnic studies* te u kojem pravcu idu istraživanja u ovoj grani historiografije. Pretenzije rada ostaju u granicama informiranja kretanja u američkoj historiografiji jer bi opširnija polemika o pojedinim granama, autorima i djelima zahtijevala znatno više prostora. U sklopu analize osvrnut ću se na značajnije radove o hrvatskim iseljenicima⁸ u Kanadi koji su objavljeni na engleskom jeziku, te ću naznačiti neke od tema koje bi bilo zanimljivo istražiti koristeći metodologiju socijalne historije.

---

ka za istraživače jer se bave općim pojmom migracija, izdvajanjem različitih tipova i njihova značenja, a to su: John A. JACKSON, *Migration*, Cambridge 1968.; Franklin D. SCOTT, *World Migration in Modern Times*, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, 1968.

William McNEILL i Ruth ADAMAS, *Human Migration: Patterns and Policies*, Bloomington: Indiana University Press, 1976.

⁴ Vidi: Eugen M. KULISCHER, *Europe on the Move: War and Population Changes, 1917-1947*, Columbia University Press: New York 1948.; Brinley THOMAS, *Migration and Economic Growth: A Study of Great Britain and the Atlantic Economy*, Cambridge University Press, dr. izdanje 1973.; Frank THISTLEWAITE, "Migration from Europe Overseas in the Nineteenth and Twentieth Centuries", *Population Movements in Modern European History*, ur. Herbert Moller, Macmillan, New York 1964. i dr.

⁵ F. D. SCOTT, n. dj., 9.

⁶ Povijest doseljavanja zauzima značajno mjesto u historiografijama zemalja "Novoga svijeta", te u zemljama koje bilježe visoku stopu useljavanja kao što su Velika Britanija, Njemačka ili skandinavske zemlje.

⁷ Kad spominjem američko društvo ili američku historiografiju, mislim na Sjevernu Ameriku (SAD i Kanadu).

⁸ Američki i kanadski povjesničari govore o procesu imigracije tj. doseljavanja, a gledano iz hrvatske perspektive, radi se o obrnutom procesu, emigraciji ili iseljavanju, pa koristim pojam hrvatski iseljenici.

Povijesti doseljavanja - pravac u socijalnoj historiji⁹

Krajem 60-tih i početkom 70-ih godina u socijalnoj historiji događaju se bitne promjene u pristupu istraživanju, a napose u temama istraživanja u vrijeme uspona takozvane "nove" socijalne historije.¹⁰ Razvio se čitav niz potpravaca koji se nazivaju prema glavnoj temi istraživanja kao što su povijest obitelji, povijest grada, povijest žena, povijest obrazovanja, povijest slobodnog vremena itd. Ono što je karakteristično za sve pravce u "novoj" socijalnoj historiji je pokušao je sagledavanja historije "od dna nagore" ("*from the bottom up*"), istraživanjem svakodnevnog života, gledišta i iskustva "običnog" čovjeka, za razliku od tradicionalne historiografiju koja je usmjerena na analizu društvene elite.¹¹

Navedena kretanja u američkoj historiografiji potaknula su veći interes za istraživanje povijesti doseljavanja. Od 70-ih godina u "novoj" socijalnoj historiji razvio se poseban pravac "*new immigration history*" koja se bavi istraživanjem povijesti doseljenika "od dna nagore", to jest istraživačko se područje proširuje na "anonimne doseljenike" te na dotad zanemarene doseljeničke skupine kao što su žene i djeca.¹² Novije povijesne rasprave manji interes pokazuju za tradicionalni pristup pojedinim etničkim skupinama, gdje se analizira useljenička politika, uzdižu vrijednosti i radne navike određene doseljeničke skupine s naglaskom na muškarce, zatim isticanje svih zaslužnih pojedinaca koji su uspjeli u društvu na poslovnom ili umjetničkom planu. "Nova" povijest doseljavanja stavlja naglasak na privatni i društveni život "prosječnog" doseljenog muškarca i žene. Postavljaju se pitanja vezana uz domaćinstvo, rad i radno okruženje, slobodno vrijeme. U posljednjih 15-ak godina u američkoj i kanadskoj historiografiji objavljen je niz studija koje stavljaju težište na

⁹ U historiografiji se pojavljuje široko shvaćena definicija socijalne historije kao pisanje o prošlim događajima s usredotočenjem na proučavanje društvenih grupa, njihovih međudnosa i njihove uloge u ekonomskim i kulturnim strukturama te u povijesnim procesima; često obilježenom upotrebom društveno-znanstvene teorije i kvantitativnih metoda. Harry RITTER, *Dictionary of Concepts in History*, Greenwood Press 1986., 408.

¹⁰ Povjesničari koji zastupaju nove ideje i novi pristup sve češće u uporabu uvode pojam "nova" socijalna historija da bi istaknuli kako se njihovi radovi razlikuju od radova povjesničara starije generacije. Oni drže da je tradicionalna socijalna historija ostala na razini skupljanja podataka kako bi se opisao život u određenom razdoblju, npr. kako je izgledala unutrašnjost kuće, kakva je bila moda određenog razdoblja, što su jeli, kako se provodilo slobodno vrijeme. Svrha ovakve vrste istraživanja bila je nadopuniti "suhu" akademsku povijest s nekim podacima o tome kako su ljudi živjeli, ali bez dubljeg povezivanja njezina sadržaja s političkim ili kulturnim procesima.

¹¹ James A. HENRETTA, "Social History as Lived and Written", *American History Review* br. 84, 1979., 1293-1322.

¹² Tamare Palmer SEILER, "Including the Female Immigrant Story: A Comparative Look at Narrative Strategies", *Canadian Ethnic Studies*, br. 1/1996., 51.-65.

odnos između rada i obiteljskog života, domaćinstva i susjedstva, te na svakodnevni život doseljenika.¹³

U sklopu novih kretanja stvorena je podloga za istraživanje povijesti žena kojima tradicionalna historiografija nije davala dovoljno prostora jer žene nije vidjela kao aktivne sudionice u povijesnim događajima. Povijest žena postala je jedan od vodećih pravaca u socijalnoj historiji i područje istraživanja koje doživljava stalnu ekspanziju.¹⁴ U povijesti doseljavanja pojavljuje se velik broj radova koji obrađuju povijest žena. Istražuju se teme vezane za svakodnevni život žena u krugu kućanstva, susjedstva, zatim u sklopu šire zajednice.¹⁵ Pitanje ženskog rada i njegov utjecaj na obitelj i obiteljsku ekonomiju privuklo je veliko zanimanje povjesničarki. Feministice i lijevo orijentirane povjesničarke zanimaju se za pitanja kako što su: borba žena za pravo glasa, uključivanje žena u politički život i rad sindikata.¹⁶ Pod utjecajem sociologije i antropologije interes se širi na teme kao što su: odnos među spolovima, kontrola rađanja, nasilje u kući, odgoj djece, razizam itd. No, kako ističe kanadska

¹³ O stanju i kretanjima unutar povijesti doseljavanja u SAD-u i Kanadi vidi radove: Howard PALMER, "History and Present State of Ethnic Studies in Canada", *Identities, the Impact of Ethnicity on Canadian Society*, ur. Wsevolod Isajiw, Peter Martin Associates Limited, Toronto 1973., 167.-183; Robert PERIN, "Clio as an Ethnic: The Third Force in Canadian Historiography", *Canadian Historical Review*, br. 4 /1983., 441.-467; John J. BUKOWCZYK, Nora FAIRES, "Immigration History in the United States, 1965.-1990.: A Selective Critical Appraisal", *Canadian Ethnic Studies*, br. 2/1991., 1-23.; Anthony W. RASPORICH, "Ethnicity in Canadian Historical Writing 1970.-1990.", *Ethnicity and Culture in Canada: The Research Landscape*, ur. J. W. Berry and J. A. Laponce, University of Toronto Press, Toronto 1994., 153.-178.; Franca IACOVETTA, *The Writing of English Canadian Immigrant History*, The Canadian Historical Association, Ottawa 1997.

¹⁴ O konceptijskim i metodološkim pitanjima povijesti žena vidi opširnije u zborniku radova *Writing Women History: International Perspective*, ur. Karen Offen, Ruth Roach Pierson i Jane Randall, Indiana University Press, 1991.

¹⁵ Navest ću neke od radova koji obrađuju život žena unutar doseljeničkih zajednica u Americi i Kanadi: Elaine Leslau SILVERMAN, *The Last Best West: Women on the Alberta Frontier*, Montreal i London 1984.; Donna GABACCIA, *From Sicily to Elizabeth Street: Housing and Social Change Among Italian Immigrants 1880.-1930.*, Albany 1984.; Michaela DI LEONARDO, *The Varieties of Ethnic Experience: Kinship, Class, and Gender Among California Italian - Americans*, Ithaca 1984.; Elizabeth EWEN, *Immigrant Women in the Land of Dollars: Life and Culture on the Lower East Side*, New York 1985.; Jean BURNET, ur. *Looking Into My Sister's Eyes*, Toronto 1986.; Marilyn BARBER, *Immigrant Domestic Servant in Canada*, Ottawa 1991.; Varpu LINDSTORM, *Defiant Sister: A Social History of Finnish Immigrant Women in Canada*, Toronto 1987. i 1996. i dr.

¹⁶ Vidi radove: Sheila ARNOPOLOUS, *Problems of Immigrant Women in the Canadian Labour Force*, Ottawa 1979.; Mary Jo BUHLE, *Women and American Socialism 1870.-1920.*, Chicago 1983.; Linda KEALEY, "Canadian Socialism and the Women Question, 1900.-1914.", *Labour / Le Travail* 13/1984.; Janice NEWTON, *The Feminist Challenge to the Early Canadian Life*, Montreal / Kingston 1995. i dr.

pojvesničarka Franca Iacovetta¹⁷, u povijesti doseljavanja postoji još čitav niz pitanja koje treba istražiti, ne samo u istraživanju iskustva žena, nego i u širenju saznanja o životu djece unutar doseljeničke obitelji, njihovu obrazovanju i integraciji u društvo, zatim istraživanje slobodnog vremena i popularnih kultura, teme su o kojima se gotovo nije pisalo u američkoj i kanadskoj historiografiji.¹⁸

Ethnic studies

Povijest doseljavanja tematski je bliska istraživanjima koja se obavljaju unutar *ethnic studies* pa je vrlo je teško povući granicu između ova dva pravca. *Ethnic studies* pojavljuju se u Sjevernoj Americi od kraja 60-tih i početka 70-tih kao odgovor intelektualnih krugova na probuđenu svijest o etničkoj pripadnosti, a na koju je velik utjecaj odigrala studija dvaju sociologa Nathana Glazera i Daniela P. Moynihana, *Beyond the Melting Pot* (1963.) u kojoj iznose tezu da svijest o etničkoj pripadnosti i dalje živi među doseljenicima i njihovim potomcima.¹⁹

Pokret se pojavljuje pod imenom "the new ethnicity", a jedan od njezgovih najistaknutijih predstavnika je Michael Novak koji u knjizi *The Rise of Unmeltable Ethnic* (1972.) nadograđuje tezu N. Glazera i D. P. Moynihana.²⁰ M. Novak u svojoj studiji piše o načinu života, sustavu vrijednosti i težnjama milijuna Amerikanaca europskog podrijetla, te pokazuje kako oni i dalje zadržavaju svijest o etničkoj pripadnosti, iako više ne govore jezik svojih predaka, ne žive u usko povezanim etničkim zajednicama, ne pripadaju bratskim organizacijama.²¹

Kao rezultat navedenoga intelektualnog pokreta na američkim sveučilištima otvaraju se katedre za etničke studije. Oni su osmišljeni kao in-

¹⁷ Franca Iacovetta predaje povijest na Sveučilištu u Torontu. Objavila je više radova o talijanskim doseljenicima, od kojih je najpoznatija knjiga *Such Hardworking People: Italian Immigrants in Postwar Toronto*, Montreal/Kingston 1992., a samostalno ili u suradnji objavila je više radova iz područja povijesti žena (*Teaching Women's History: Challenges and Solutions; Gender Conflicts: New Essays in Women's History* i dr.).

¹⁸ Vidi opširnije u F. IACOVETTA, *The Writing of English Canadian Immigration History*, 4.

¹⁹ Na studiju N. Glazera i D. P. Moynihana i njezin utjecaj na povijest doseljavanja osvrnut ću se opširnije u daljnjem tekstu.

²⁰ M. Novak piše u predgovoru knjige: "Ethnicity is not a matter of genetics; it is a matter of cultural transmission, from family to child. The new ethnicity is a form of historical consciousness. Who are you? What history do you come from? These are its questions". Michael NOVAK, *The Rise of the Unmeltable Ethnic: Politics and Culture in the Seventies*, Macmillan Publishing Co., New York 1972., xviii.

²¹ Za pojašnjenje navedene teze vidjeti M. NOVAK, "The New Ethnicity", *America and the New Ethnicity*, ur. David R. Colburn i George E. Pozzetta, National University Publication, New York 1979., 15.-28. "The new ethnicity, then, is a movement of self-knowledge on the part of members of the third and fourth generation of southern and eastern European immigrants in United States".

terdisciplinarni program koji uključuje znanstvenike iz različitih humanističkih disciplina koji pokušavaju odgovoriti na složeni problem etniciteta u američkom društvu, a među njima su i povjesničari koji se najčešće posvećuju istraživanju povijesti određene etničke grupe, a neki se bave usporedbom dvaju ili više grupa. Sociologija i antropologija stavljaju težište u svojim istraživanjima na odnos među rasama i odnos između dominantne i manjinske grupe, na pitanje asimilacije i prilagođavanja. Demografija se više bavi analiziranjem statističkih podataka i promatranjem određenih trendova vezanih uz useljavanje. Socijalna psihologija, lingvistika, politologija, ekonomija, geografija, pedagogija i neke druge humanističke znanosti također pokazuju zanimanje za pitanje etniciteta i etničkih grupa u Americi.²²

U SAD-u istraživanje etniciteta doživljava svoj vrhunac 1980. god. objavljivanjem *Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups*, nastale kao rezultat višegodišnjih priprema na projektu koji je uključio oko 120 znanstvenika s različitih sveučilišta i instituta u SAD-u. Enciklopedija je postavila za svoj cilj istraživanje povijest svih etničkih grupa prisutnih na tlu SAD-a, ne samo doseljenika i izbjeglica, već i domorodačkoga indijanskog stanovništva i Afro-Amerikanaca koji su kao robovi dovedeni na američki kontinent. Uredništvo Enciklopedije moralo je odrediti definiciju i kriterije po kojima neku skupinu smatramo etničkom, što nije bio jednostavan posao jer do danas ne postoji suglasnost oko njezina određenja.²³ Uredništvo je obradilo 106 etničkih grupa u

²² Alan B. ANDERSON, "Canadian Ethnic Studies: Traditional Preoccupations and New Directions", *Journal of Canadian Studies*, vol. 17., br. 1/1982., 5.-15., navodi kako unutar "canadian ethnic studies" postoji najmanje osam istraživačkih područja: 1. istraživanje etničkog identiteta *per se*; 2. opstanak etničke grupe; 3. promjena etničkog identiteta; 4. povijest određene etničke grupe; 5. demografska analiza useljavanja; 6. mjesto etničkih manjina u kanadskom društvu; 7. etnički odnosi; 8. multikulturalna politika i obrazovanje.

²³ Među stručnjacima ne postoji potpuna suglasnost oko definiranja pojma etničke grupe. Neki autori vide etničku grupu kao zajednicu ljudi povezanu zajedničkim nacionalnim ili geografskim podrijetlom, zajedničkim precima, kulturom ili običajima, istom vjerom, jezikom, koji dijele zajedničke vrijednosti, posjeduju svoje institucije i imaju svijest o zajedničkoj pripadnosti. U literaturi se pojavljuju i druge definicije etničke grupe kao zajednice kojoj pojedinac pripada po svom rođenju, što znači da nije dobrovoljno izabrana, a njezini pripadnici dijele istu kulturu s kojom su se poistovjećivali njihovi preci. Uz etničku grupu veže se pojam *ethnicity*, što je apstraktni pojam kojim se obuhvaća niz fenomena kao što su: etnička kultura, etnički identitet, etnička zajednica i njezine institucije ili sama etnička grupa. O navedenom problemu postoji opširna literatura: Milton M. GORDON, *Assimilation in American Life*, New York 1964.; Wsevolod W. ISAJIVA, "Definitions of Ethnicity", *Ethnicity*, br. 1/1974., 111.-124.; ISTI, *Understanding Diversity: Ethnicity and Race in the Canadian Context*, Thompson Educational Publishing, Toronto 1999.; *Ethnicity: Theory and Experience*, ur. N. Glazer i D. P. Moynihan, Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1975.; Michael BANTON, *Racial and Ethnic Competition*, Cambridge University Press, New York 1983.; George E. Pozzetta, ur. *American Immigration and Ethnicity*, sv. 1., *Themes in Immigrant History*, Garland, New York 1992. i dr.

SAD-u, a u obradi su nastojali poštivati iste kriterije za svaku etničku grupu.²⁴

U Kanadi se interes znanstvenika društvenih i humanističkih znanosti za pitanje etniciteta, njegova značenja i uloge u društvu povezuje s promjenom službene kanadske politike koja je od 1971. počela provoditi politiku multikulturalizma.²⁵ Sociolozi i politolozi izdvajaju dva osnovna čimbenika koja su utjecala na promjenu federalne politike: jedan je demografski, a drugi je politički.²⁶ Od 60-ih godina bitno se mijenja struktura doseljenika u Kanadi. Do tada su dominirali doseljenici iz europskih zemalja, a sad ih zamjenjuju doseljenici i izbjeglice iz Afrike, Južne i Južnoistočne Azije, Bliskog Istoka, Kariba, Južne i Srednje Amerike. Promoviranje politike multikulturalizma bio je odgovor na sve veću etničku šarolikost kanadskog društva, a sve u cilju smanjivanja rasnih predrasuda. Kanada se predstavlja kao multietnička i multikulturalna zajednica koja potiče grupe različita etničkog podrijetla na održavanje kulture i običaja vlastite grupa u cilju promidžbe međuetničkih odnosa i izbjegavanja izdvajanja pojedinih etničkih grupa. Politički razlog za uvođenje multikulturalizma u Kanadi bio je odgovor na sve izraženiji pokret za samostalnost Quebeca.²⁷ Promjena federalne politike zahtijevala je potporu akademske zajednice pa je država osigurala sredstva za financiranje projekata na više kanadskih sveučilišta i pokretanje časopisa kao što su *Canadian Ethnic Studies* (pokrenut 1969.), *Canadian Review of Studies in*

²⁴ *Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups*, ur. Stephan Thernstrom, Ann Orlov i Oscar Handlin, Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1980., u svom je predgovoru izdvojila 14 kriterija na temelju kojih je provedeno istraživanje pojedinih etničkih grupa, a to su: 1. zajedničko geografsko podrijetlo; 2. status migranta; 3. rasa; 4. jezik ili dijalekt; 5. vjera ili vjere; 6. veze koje se prenose preko roda, susjedstva ili komunalnih zajednica; 7. zajednička tradicija, vrijednosti i simboli; 8. književnost, folklor i glazbe, 9. hrana i kulinarski običaji; 10. naseljavanje i tipovi posla; 11. interes za politiku u domovini i SAD-u; 12. specifične institucije koje okupljaju pripadnike određene grupe i zaštićuju njihove interese; 13. unutrašnji pokazatelji osobenosti grupe; 14. vanjski pokazatelji osobenosti određene grupe.

²⁵ Kanadski je Parlament 1963. imenovao *Commission on Bilingualism and Biculturalism* čiji je zadatak bio promoviranje Kanade kao angofonske i frankofonske zemlje u kojoj su ove dvije kulture ravnopravne. Zaokret u kanadskoj politici 1971. i okretanje prema politici multikulturalizma s dvojezičnim okvirom bio je predmet brojnih znanstvenih rasprava. Vidi opširnije: J. W. BERRY i D. M. TAYLOR, *Multiculturalism and Ethnic Attitudes in Canada*, Ministry of Supply and Services, Ottawa 1977.; Evelyn KALLEN, "Multiculturalism: Ideology, Policy and Reality", *Journal of Canadian Studies*, br. 17/1, 1982., 51.-63. i dr.

²⁶ O navedenom problemu vidi opširnije u Zborniku radova *Ethnicity and Culture in Canada: The Research Landscape*, urednici J. W. Berry i J. A. Laponce, University of Toronto Press, 1994.

²⁷ Vidi opširnije: John PORTER, "Ethnic Pluralism in Canadian Perspective", *Ethnicity: Theory and Experience*, ur. N. Glazer i D. P. Moynihan, Harvard University Press, 1975., 267.-304. i Alan B. ANDERSON, James S. FFRIEDERES, *Ethnicity in Canada: Theoretical Perspective*, Toronto 1981.

Nationalism (pokrenut 1974.) i *Polyphony* (pokrenut 1978.) kao glasilo Multicultural History Society of Ontario.²⁸ Uz nabrojene časopise, postoji još čitav niz časopisa koji su se specijalizirali za objavljivanje radova o određenoj etničkoj grupi (*Ukrainian Canadian*, *The Hungarian Studies Review*, *The South Asian Review*, *Hellenic Studies* i dr.).²⁹

Osvrst na radove koji su ostavili značajniji utjecaj na povijest doseljavanja

Povijest doseljavanja, kako smo već spomenuli, relativno je novije područje istraživanja u američkoj historiografiji, ali o doseljavanju imigranata iz različitih europskih zemalja pisalo se već početkom 20. stoljeća u razdoblju masovnoga useljeničkog vala. Većina autora prije Drugog svjetskog rata bavi se pitanjem koliko su određene skupine doseljenika sposobne za asimilaciju u američko i kanadsko društvo.³⁰ Posebice se to odnosilo na doseljenike iz Srednje, Istočne i Južne Europe koji dolaze u velikom broju krajem 19. i početkom 20. st. jer je u javnom mijenju vladalo mišljenje kako oni nisu podložni asimilaciji kao doseljenici iz Zapadne i Sjeverne Europe. U tom razdoblju dominirale su dvije teorije o asimilaciji doseljenika: "anglokonformizam" i teorija "melting pota" pa ću ih ukratko predstaviti.

Anglokonformizam

Već je naseljavanje u kolonijalnom razdoblju³¹ bilo etnički šaroliko. Europski doseljenici dolazili su iz Engleske, Škotske, Irske, Njemačke, zatim Hugenoti iz Francuske, ali ranu fazu naseljavanja u Americi obilježili

²⁸ Multicultural History Society of Ontario vrlo je aktivan na polju prikupljanja materijala koji se odnose na povijest pojedinih etničkih grupa u Kanadi, te u sponzoriranju i organiziranju znanstvenih skupova.

²⁹ Osnivanje instituta i pokretanje časopisa koji istražuju pitanje migracija i etniciteta dio je međunarodnog projekta, a u krugu zemalja koje su se pridružile projektu nalazi i Hrvatska sa svojim Institutom za migracije i narodnosti i časopisom *Migracijske teme*, uz V. Britaniju (Centre for Research on Ethnic Relations i Institute of Race Relations), SAD (Centar for Migration Studies), Švedsku (Centar for Research in International Migration and Ethnicity). Časopisi koji izlaze: *Ethnic and Racila Studies* (UK), *Immigrants and Minorities* (UK), *Journal of Ethnic Studies* (US), *Explorations in Ethnic Studies* (US), *International Migration Review* (US), *Plural Societies* (Nizozemska) i *Journal of Intercultural Studies* (Australija), *Studi Emigrazione* (Italija), *Sirtolaisuus/Migration* (Finska).

³⁰ Iz ovog razdoblja ističu se dvije studije: J. S. WOODSWORTH, *Strangers Within Our Gates*, Toronto 1908., pretisak 1972. u kojoj autor iznosi mišljenje kako će se problem doseljenika u kanadskom društvu najbrže riješiti asimilacijom koju trebaju provoditi društvene institucije kao što su škole, crkve, sindikati. Druga knjiga koja je obilježila ovo razdoblje je studija Roberta ENGLANDA, *The Central European Immigrants in Canada*, Toronto 1929. u kojoj je autor imao nešto više simpatija prema doseljenicima iz Srednje i Istočne Europe, ali i on vjeruje u asimilaciju doseljenika koji će izgubiti svijest o svom zasebnom identitetu kad se njihove kulture utope u kanadsko društvo.

³¹ Kolonijalno razdoblje američke povijesti smatra se razdoblje od prve osnovane kolonije 1607. do izbijanja Američke revolucije 1776.

su doseljenici iz Engleske koji su utemeljili društvene i političke institucije kolonijalne Amerike. Zahvaljujući dominaciji Engleza, anglo-saksonska je kultura postala uzor koji se nameće svim etničkim grupama koje useljavaju u Ameriku te se njihovo uklapanje u američko društvo mjeri prema kriterijima prihvaćanja anglo-saksonskog sustava vrijednosti, religije i jezika. Stajalište koje su zauzimali engleski doseljenici i njihovi potomci u 18. stoljeću da je anglo-saksonska kultura superiornija nad svima drugima obilježila je Ameriku i nativistički pokret³² koji je počeo rasti nakon Američkoga građanskog rata, a posebice u kasnim 80-tim godinama 19. stoljeća kad je započeo val masovnog useljavanja imigranata iz Južne i Jugoiistočne Europe. Rasistički mit o inferiornosti doseljenika iz navedenih regija u Europi dobio je svoju potvrdu u intelektualnim krugovima. William Z. Ripley bio je jedan od vodećih zastupnika nativističke teorije. U svojoj knjizi *The Races of Europe* tiskanoj 1899. podijelio je europske narode u tri rase: teutonsku, alpsku i mediteransku. Teutonci su predstavljali superiorniju rasu i svako miješanje s rasnim grupama iz Južne i Istočne Europe moglo bi "zagaditi" superiornost teutonske rase.³³ Možda je još popularnija studija Madisona Granta *The Passing of the Great Race in America* (1916.) koji također zastupa ideju nadmoći normanske rase nad ostalim rasama u Europi. Z. Ripley i M. Grant, kao i drugi intelektualci i pisci anglosaksonskog podrijetla s početka 20. stoljeća nastoje naći znanstveno opravdanje za nativistički pokret.³⁴

Teorija "Melting pota"

Pojam "melting pota" preuzet je iz istoimene kazališne predstave Israela Zangwilla koja je prvi put izvedena 1908. u New Yorku.³⁵ I. Zangwill bio je engleski Židov koji je preuzeo izraz "melting pota" iz

³² Pojam nativizam dolazi od *nasci*, koja ima isti latinski korijen kao i riječ *native* što znači "biti rođen". Osnovna je karakteristika nativizma ksenofobija - strah od stranaca, a ona je u Americi bila izražena u neprijateljskom raspoloženju prema doseljenicima zbog njihova nacionalnog podrijetla, rase, vjerovanja i običaja, koji se smatraju inferiornijim u odnosu na kulturu grupe koja je ranije naseljena na ovom teritoriju. Nativisti zahtijevaju da se nepoželjnim skupinama zabrani ulazak u zemlju ili da ih se prisili da prihvate kulturu grupe na čiji su se teritorij uselili. Vidi opširnije u knjizi Roberta ASHERA, *Concepts in American History*, University of Connecticut, 1996., 127.-144.

³³ O tome piše John HIGHAM, *Strangers in the Land: Patterns of American Nativism 1860.-1925.*, New York 1972., 152.

³⁴ Vidi opširnije u Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups, poglavlje *American Identity and Americanization*, 31.-58.

³⁵ Israel ZANGWILL, *The Melting Pot*, Macmillan, New York 1929. Zangwillova predstava govori o mladom židovskom imigrantu koji idealistički vjeruje da se sve nacionalnosti donesene sa "starog kontinenta" trebaju zaboraviti u SAD-u i da svi elementi trebaju zajedno djelovati u stvaranju nove, superiornije američke nacije. O podrijetlu i značenju pojma "melting pota" postoji brojna literatura i to najviše iz područja teorije sociologije i *ethnic studies*. O podrijetlu pojma i njegovu značenju piše Philip GEASON, "American Identity and Americanization", *Concepts of Ethnicity*, 80.-84.

njegove konvencionalne uporabe u Engleskoj kao metaforičnog izraza za proces temeljne preobrazbe. No, pojam "melting pota" znatno je stariji. Još 1782. francuski plemić Hector St. John de Crèvecoeur opisao je proces riječima: "Ovdje se pojedinci različitih nacionalnosti stapaju u potpuno novu ljudsku rasu".³⁶ Ideja "melting pot" odraz je vjerovanja s početka 20. stoljeća da se različite etničke grupe dolaskom u Ameriku postupno asimiliraju u Amerikance.

* * *

Iz razdoblja prije Drugog svjetskog rata ističu se radovi Marcusa Lee Hansena³⁷ koji se smatra jednim od začetnika povijesti doseljavanja. U knjizi *The Atlantic Migration 1607.-1860.* (1940.) M. L. Hansen razmatra niz političkih i ekonomskih pitanja oko doseljavanja, ali njegova je studija više usmjerena na razmatranje problema kako su doseljenici stizali u Ameriku, kako su agenti brodovlasničkih kompanija profitirali na njihovu putu, zatim je prikazao različite grupe useljenika koje stižu preko Atlantika u "obećanu zemlju". Gledano iz perspektive povjesničara "nove" socijalne historije, iz njegova djela vrlo malo smo saznali o samim doseljenicima, njihovim nadama i očekivanjima, ali M. L. Hansen svojim je djelima, a posebice teorijom takozvanog "nacionalizma treće generacije"³⁸ utjecao na sljedeću generaciju povjesničara i preispitivanje vjerodostojnosti općeprihvaćenog modela asimilacije doseljenika. Dokazivanje svoje teorije M. L. Hansen započinje isticanjem razlike između imigranata, njihove djece i unuka. Prva je generacija doseljenika osnovala svoje crkve, bratske zajednice, pokrenula je novine na vlastitom jeziku i druge institucije kojima su pokazali otpor amerikanizaciji. Druga generacija doseljenika suočava se s proturječjem zajednice koja ih okružuje i obitelji u kojoj odrastaju, što dovodi do toga da djeca doseljenika žele izgubiti karakteristike koje otkrivaju njihovo strano podrijetlo, dok naprotiv treća generacija želi saznati tko su njihovi preci i od kuda su došli. Ostavljajući po strani strogu podjelu na proces koji se provlači kroz tri generacije, iz Hansenove teorije potvrđuje se postavka da proces pril-

³⁶ J. Hector de CRÈVECOEUR, *Letters from an American Farmer*, 1782., reprint 1968., 49 i 47. "He is either an European, or the descendent of an European, hence that strange mixture of blood, which you will finde in no other country (...) a mixture of English, Scottish, Irish, French, Dutch, German, and Swedes".

³⁷ Marcus Lee Hansen (1892.-1938.), američki povjesničar koji je upozorio na činjenicu da je povijest doseljavanja bitan dio američke nacionalne povijesti. Završio je doktorat na prestižnom američkom sveučilištu Harvard, a mentor mu je bio ugledni američki povjesničar Frederic Jackson Turner. Dva su glavna njegova djela: *The Atlantic Migration 1607.-1860.* i *Immigrant in American History* izdana posthumno 1940. godine. O autoru vidi opširnije u predgovoru knjizi *The Immigrant in American History*, Arthura M. Schlesingera, Harvard University Press, 1940.

³⁸ Marcus Lee HANSEN, *The Problem of the Third Generation Immigrant*, Rock Island 1938., reizdanje u *Commentary*, studeni 1952.

gođavanja kulturi dominante grupe proizlazi iz prvobitne nesigurnosti, a da se iz kasnije sigurnosti (posebno materijalne sigurnosti), poznavanja jezika i kulture razvija potreba da se izdvoji određena grupa iz mase.

U razdoblju poslije Drugog svjetskog rata dolazi do bitnih promjena u pristupu istraživanju o doseljenicima, a značajnu ulogu u tome imala je studija Oscara Handlina *The Uprooted: The Epic Story of the Great Migrations that Made the American People* (1951.) koja je do danas ostala temeljna knjiga za povjesničare koji se bave temom migracija.³⁹ O. Handlin iznosi teoriju kako je preseljenje bilo velik šok za imigrante jer su se našli u novoj sredini gdje su vladale norme i obrasci ponašanja, drukčije od onih na koje su navikli u starom kraju, pa su morali uložiti veliki napor kako bi izgradili nove veze i dali svom životu novi smisao.⁴⁰ Oscar Handlin jedan je od najutjecajnijih i najpoznatijih američkih povjesničara, dugogodišnji profesor na Sveučilištu Harvard. Objavio je čitav niz studija o migraciji i imigrantima u američkom društvu, ali njegova knjiga *Uprooted* ostala je zabilježena u historiografiji kao djelo koje je u mnogim elementima bilo ispred svoga vremena, a obrađivanjem različitih pitanja vezanih uz iskustva doseljenika u velikoj je mjeri utjecala na kretanja u socijalnoj historiji. Njegov rad usmjeren je na istraživanje doseljenika koji su se ubrajali u marginalne skupine društva, što će se 15-ak godina kasnije promatrati kao "historija od dna nagore".⁴¹

Transformacija intelektualnog i javnog mijenja nasuprot procesu asimilacije doseljenika tekla je postupno tijekom 50-ih i 60-ih godina. Radi se o složenom procesu na koji su utjecale brojne promjene u američkom društvu. Poslije Drugog svjetskog rata na sveučilištima se primjećuje sve veća studentska populacija različita etničkog podrijetla koja predstavlja drugu ili treću generaciju doseljenika u Americu, a primjećuje se i veći

³⁹ Oscar Handlin, američki povjesničar, koji je ostavio duboki trag na razvitak američke socijalne historije. Za svoje djelo *Boston's Immigrants 1790.-1865.*, 1941., osvojio je nagradu John H. Dunning, a za *Uprooted* (1951.) Pulitzerovu nagradu. Osim navedenih djela objavio je čitav niz radova: *This Was America* (1949.); *The American People in the Twentieth Century* (1954.); *Readings in American History* (1957.); *American Principles and Issues* (1961.) i dr.

⁴⁰ O. HANDLIN, *Uprooted*, New York, Grosset&Dunlap, 1951. Autor uspoređuje doseljenike s presađenom biljkom koja boluje neko vrijeme nakon presađivanja dok ne pusti novo korijenje. "The immigrants lived in crises because they were uprooted. In transplation, while the old roots were sundered, before the new were established, the immigrants exited in an extreme situation. The shock, and the effect of the shock, persisted for many years; and their influence reached down to generations which themselves never paid the cost of crossing." (6).

⁴¹ Vidi rad Petera STEARNSA "The Old Social History and the New", *Encyclopedia of American Social History*, Charles Scribners Sons: New York 1993., 238.-239. u kojem autor ističe kako je teško povući granicu između "nove" i "stare" socijalne historije te kao primjer ističe Oscara Handlina i njegovu studiju o doseljenicima koja je do danas ostala jedna od najutjecajnijih radova, bilo da se radi o povijesti etničkih grupa, povijesti žena ili potlačenih klasa.

broj visokoobrazovanih ljudi koji su napustili Europu nakon Drugog svjetskog rata i u Americi završavaju poslijediplomske studije. Među njima je znatan broj onih koji se interesiraju za povijest i započinju pisati radove o iskustvima doseljenika. No, to je samo jedan od čimbenika koji je pokrenuo lavinu u istraživanju povijesti doseljavanja. Tijekom 60-ih godina u Americi je sveprisutan Pokret za građanska prava Crnaca koji je poznat još pod nazivom *Black cultural nacionalizam* koji je inspirirao u europskih etničkih skupina želju za upoznavanjem vlastitih "korijena".⁴²

Znanstveni krugovi u Americi sve više napuštaju vjerovanje u brzu asimilaciju doseljenika koje je dominiralo više od pola stoljeća. Sociolozi i povjesničari nastoje pokazati kako su doseljenici sačuvali svoja etnička obilježja i nisu se u potpunosti utopili u američko društvo.⁴³ Studija dvaju sociologa, Nathana Glazera i Daniela Patrica Moynihana, *Beyond the Melting Pot* (1963.), obilježila je čitavo jedno razdoblje i svojim "revolucionarnim" teorijskim pristupom utjecala je na preispitivanje teorije "melting pota".⁴⁴ Na temelju analize pet velikih etničkih grupa u New Yorku (Crnci, Portorikanci, Židovi, Talijani i Irci) i njihove svijesti o etničkoj pripadnosti, zaključuju kako se "melting pot" nije nikad ni dogodio u Americi, što najbolje pokazuje činjenica da treća i četvrta generacija doseljenika i dalje pokazuje svijest o pripadnosti određenoj etničkoj grupi. N. Glazer i D. Moynihan nastoje pokazati kako su etničke grupe dolaskom u Ameriku izvrgnute jakom procesu asimilacije u kojem su prisiljeni napustiti kulturu koju su donijeli iz "stare domovine", ali nisu u potpunosti prihvatili američku kulturu, već su stvorili novu kulturu koja ih i dalje identificira kao predstavnike određene etničke grupe.⁴⁵ Možda

⁴² Na popularnost ovog izraza veliki je utjecaj imao roman Alexa Haleya *Roots* (1976.) i istoimena televizijska serija.

⁴³ Sociolozi izdvajaju pet teorijskih modela kojima se objašnjava asimilacija doseljenika u američko društvo. Ranije smo spomenuli anglokonformizam i "melting pot", a poznati su još *cultural pluralizm*, *emerging culture* i *impact integration*. Rasprava o navedenim teorijama i njihovim tvorcima prelazila bi okvire rada, ali o navedenom pitanju postoji opširna literatura: Gerard A. POSTIGLIONE, *Ethnicity and American Social Theory*, University Press of America, Lanham 1983.; William PETERSON, Michael NOVAK, Philip GLEASON, *Concepts of Ethnicity*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1982. i dr.

⁴⁴ Vidi Nathan GLAZER i Daniel Patrick MOYNIHAN, *Beyond the Melting Pot: The Negroes, Puerto Ricans, Jews, Italians, and Irish of New York City*, Cambridge: Mass., 1963. Drugo, izmijenjeno izdanje knjige pojavilo se 1970. u kojem su autori iznijeli nove teorijske spoznaje.

⁴⁵ Isto, 13. "(...) as the groups were transformed by influences in American society, stripped of their original attributes, they were recreated as something new, but still as identifiable groups. Consequently, persons think of themselves as members of that group, with that name; they are thought of by others as members of that group, with that name; and most significantly, they are linked to other members of that group by new attributes that the original immigrants would never have recognized as identifying their group, but which nevertheless serve to mark them off, by more than simply name and association in the third generation and even beyond".

to najbolje potvrđuje primjer Talijana u Americi koji imaju malo toga zajedničkog s Talijanima u Italiji, ali se u Americi oni prepoznaju kao posebna grupa koja ima svoj etnički identitet.⁴⁶

Drugi rad koji je odigrao veliku ulogu u sagledavanju problema etniciteta, etničke kulture među doseljenicima u Americi je rad povjesničara Rudolpha J. Vecolija, "Contadini in Chicago: A Critique of the Uprooted" u kojem oštro kritizira teoriju Oscara Handlina.⁴⁷ Glavnu primjedu upućuje na račun njegove prevelike generalizacije pri analizi doseljavanja seljaka iz različitih europskih zemalja u Ameriku. Autor drži da se različite etničke grupe ponašaju različito u procesu prilagođavanja, a to dokazuje na primjeru doseljenika iz Južne Italije koji dolaskom u Ameriku i dalje zadržavaju svoju kulturu i običaje, nasuprot Handlinovu vjerovanju kako doseljenici nisu mogli prenijeti europsku tradiciju u američko društvo.⁴⁸ R. Vecoli naglašava kako je Handlin podcijenio snagu kulturne tradicije, a preveličao snagu okoline. Glavna je greška njegove teze pokušaj sagledavanja kompleksnih povijesnih okolnosti uz pomoć sociološke teorije. R. Vecoli predlaže da povjesničari koji se bave imigracijom trebaju istraživati kulturna obilježja pojedine etničke grupe te njihov utjecaj na proces prilagođavanja doseljenika u "Novom svijetu".⁴⁹ Navedena dva modela, R. Vecolija i N. Glazera i D. Moynihana, bila su polazna osnova za istraživanje povijesti etničkih skupina u 70-im i 80-im godinama.

U promatranom razdoblju na razvoj povijesti doseljavanja i etničkih studija, veliki je utjecaj u metodološkom pogledu odigrala studija Stephana A. Thernstroma *Poverty and Progress: Social Mobility in a Nineteenth Century City* (1964.) u kojoj se autor bavi problemom društvene pokretljivosti u komunalnoj zajednici.⁵⁰ S. Thernstrom jedan je od začetnika "nove" socijalne historije koja je usmjerena na istraživanje povijesti običnih ljudi uz korištenje modernoga znanstvenog aparata i promoviranje historije "od dna nagore". Većina američkih povjesničara koji se bave problemom imigracije usredotočuju se na individualnu grupu doselje-

⁴⁶ O analizi teorije N. Glazera i D. Moynihana vidi opširnije u knjizi G. A. POSTIGLIONE, *Ethnicity and American Social Theory*, 125.-145.

⁴⁷ Rudolph J. VECOLI, "Contadini in Chicago: A Critique of the Uprooted", *Journal of American History* 51, December 1964., 404.-417.

⁴⁸ R. VECOLI, n. dj., 408. "Contrary to Handlin's dictum that the common experience of the immigrants was their inability to transplant the European village, one is struck by the degree to which the *contadini* succeeded in reconstructing their native towns in the heart of industrial Chicago."

⁴⁹ Isto, 417. "Rather than constructing ideal types of 'the peasant' or 'the immigrant', the historians of immigration must study the distinctive cultural character of each ethnic group and the manner in which influenced its adjustments in the New World."

⁵⁰ Stephan A. THERNSTORM, *Poverty and Progress: Social Mobility in a Nineteenth Century City*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1964.

nika primjenjujući Thernstromov model.⁵¹ Istraživanje je organizirano prema tematskim cjelinama: obiteljski život, privredne aktivnosti, komunalne institucije, politički život unutar etničke grupe te utemeljenje određene etničke zajednice u velikim američkim gradovima. U većini ovih studija osjeća se veliki utjecaj sociologije jer se većina povjesničara socijalne historije poziva na druge znanstvene discipline i korištenje njihove metodologije u povijesnim istraživanjima. Ovakav je pristup istraživanju doživio pravu ekspanziju krajem 60-tih i početkom 70-ih. Neke studije ograničavaju se na istraživanje socijalne pokretljivosti pojedine grupe ili zajednice, a sve više se pojavljuju komparativne studije.⁵²

Kretanja unutar povijesti doseljavanja dio su širih kretanja unutar "nove" socijalne historije koja pokazuje interes za istraživanje života "običnih" ljudi, prije svega se to odnosi na dosad zanemarene skupine kao što su žene, djeca i radnička klasa. Rad povjesničara Herberta Gutmana "Work, Culture, and Society in Industrializing America, 1815.-1919." bitno je utjecao na istraživanja unutar povijesti doseljavanja.⁵³ H. Gutman pokazuje kako je stalno pritjecanje ruralnih migranata iz Europe u Ameriku utjecalo na oblikovanje radničke klase u 19. st. i početkom 20. st. Svojom studijom H. Gutman utjecao je na povezivanje istraživanja etniciteta s istraživanjem kulture i klase.⁵⁴ U kasnim 70-im i tijekom 80-ih pojavljuje se čitav niz studija koji se bave istraživanjem pitanja kao što je pokretanje seljačkih masa i migracije, odnosi među radnicima različite etničke pripadnosti i slična pitanja.

⁵¹ Možemo navesti čitav niz radova američkih povjesničara koji se bave pojedinom etničkom skupinom unutar određene zajednice, najčešće pojedinoga grada: Humbert S. NELLI, *Italians in Chicago 1880.-1930.*, New York: Oxford University Press, 1970.; Kathleen Neils CONZON, *Immigrant Milwaukee, 1836.-1860.: Accommodation and Community in a Frontier City*, Harvard University Press, 1976.; Stanley NADEL, *Little Germany: Ethnicity, Religion, and Class in New York City, 1845.-80.*, University of Illinois Press, Chicago 1990. Moses RISCHIN, *The Promised City: New York's Jews, 1870.-1914.*, Harvard University Press, 1977. i niz drugih.

⁵² Pojavljuju se komparativne studije poput: Stephan THERNSTORM, *The Other Bostonians: Poverty and Progress in the American Metropolis, 1880.-1970.*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1973.; Joseph J. BARTON, *Peasants and Strangers: Italians, Rumanians, and Slovaks in an American City, 1890.-1950.*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1975.; Thomas R. KESSNER, *The Golden Door: Italians and Jewish Immigrant Mobility in New York City, 1880.-1915.*, New York: Oxford University Press, 1977.; John BRIGGS, *An Italian Passage: Immigrants to Three American Cities, 1880.-1930.*, New Haven, Conn.: Yale University Press, 1978. Radovi ovakvog tipa naznačili su postojanje problema, ali nisu uspjeli objasniti razliku u stopi socijalne pokretljivosti različitih doseljeničkih grupa.

⁵³ Vidi Herbert GUTMAN, "Work, Culture, and Society in Industrializing America, 1815.-1919.", *American Historical Review*, br. 78/1973., 531.-587.

⁵⁴ Kao primjer možemo navesti studije: Gerald ROSENBLAUM, *Immigrant Workers: Their Impact on American Labor Radicalism*, New York: Basic Books, 1973.; John BODNAR, "Immigration and Modernization: The Case of Slavic Peasants in Industrial America", *Journal of Social History* 10, br. 1/1976., 44.-67.

Istraživanje pitanja doseljavanja u SAD, a slično je i s Kanadom, uglavnom je bilo eurocentrično, usmjereno na istraživanje etničkih skupina doseljenih iz Europe. U 90-im godinama primjećuje se veći broj radova o doseljenicima iz Azije, Afrike i Latinske Amerike koji čine glavnu doseljeničku struju posljednjih nekoliko desetljeća.

Povijest doseljavanja sastavni je dio američke i kanadske povijesti, ali isto tako i povijesti pojedinih europskih zemalja čiji su iseljenici sudjelovali u izgradnji "Amerike". Povijest doseljavanja doživljava stalni razvoj i okreće se novim temama koje se istražuju u sklopu povijesti grada, povijesti žena, povijesti rada, povijesti obitelji, povijesti slobodnog vremena itd.

Osvrt na radove o hrvatskim iseljenicima u Kanadi

Nakon što smo ukratko predstavili povijest doseljavanja i pokazali kako ona doživljava procvat u vrijeme uspona "nove" socijalne historije, nameće se pitanje koliko historiografski radovi o hrvatskim iseljenicima koriste pristup i metodologiju socijalne historije. Kroz prikaz značajnijih radova o Hrvatima u Kanadi, osvrnut ću se na razinu istraženosti problematike.⁵⁵

Pregledavajući literaturu o povijesti pojedinih etničkih skupina u Kanadi, odmah je vidljivo kako je relativno malo radova objavljeno o hrvatskim iseljenicima u Kanadi, u usporedbi s drugim etničkim skupinama kao što Talijani, Poljaci, Ukrajinci, Rusi, Nijemci i dr. Dakako, Hrvati se po svojoj brojnosti ne mogu uspoređivati s navedenim etničkim skupinama, ali očito je da postoji manjak radova, kako kanadskih, tako i hrvatskih povjesničara. Posebice se taj nedostatak osjeća u temama koje obrađuju svakodnevni život i rad hrvatskih iseljenika u Kanadi.⁵⁶

Jedan od prvih historiografskih radova o Hrvatima u Kanadi je rad Nede Paveškovića *The Croats in Canada*⁵⁷ (1961.) Autor obrađuje iseljavanje Hrvata u Kanadu kroz tri faze: 1. prije Prvog svjetskog rata; 2. u međuratnom razdoblju; 3. poslije Drugog svjetskog rata. Na temelju analize službenih kanadskih statistika, autor je pokušao utvrditi broj Hrvata koji su se doselili u Kanadu, njihovu prisutnost u pojedinim kanadskim provincijama, nabranje poslova koje prihvaćaju hrvatski doseljenici, kratko se osvrće na društveni i kulturni život Hrvata u Kanadi. Nje-

⁵⁵ Osvrnut ću se samo na nekoliko radova o Hrvatima u Kanadi koji su objavljeni na engleskom jeziku, a za iscrpniju bibliografiju vidi rad Anice MITER, Gabriele SCARDELLATO, "Invitation to Croatian Bibliography", *Unknown Journey: A History of Croats in Canada, Polyphony*, vol. 14, 1994., 155.-159.

⁵⁶ Vrlo malo je istražen i svakodnevni život Hrvata u SAD-u.

⁵⁷ Nedo PAVESKOVIC, *The Croats in Canada*, magistarski rad, University of Montreal, Ragusan Press, California 1961.; "Croats in Canada", *Croatia: Land, People, Culture*, ur. Francis H. Etherovich i Christopher Spalatin, University of Toronto Press, Toronto 1970., 479.-506.

gov je rad nastao početkom 60-ih godina i odražava trend u kanadskoj historiografiji toga vremena kad se na kanadskim sveučilištima pojavljuju povjesničari različita etničkog podrijetla koji žele istraživati povijest svoga naroda. Današnja se historiografija kritički odnosi prema radovima povjesničara starije generacije jer se bave pitanjima kako što je useljenička politika, uzdižu se vrijednosti i radne navike određene doseljeničke skupine s naglaskom na muškarce, zatim se ističu zaslužni pojedinci koji su uspjeli u društvu na poslovnom ili umjetničkom planu, a vrlo malo su pisali o stvarnom životu i iskustvima doseljenika. Iako je navedena kritika opravdana, moramo istaknuti kako su radovi povjesničara kao što je rad N. Paveškovića stvorili podlogu za daljnja istraživanja.

Tijekom 70-ih godina povijest doseljavanja u Kanadi doživljava vidljivi preobražaj u istraživačkim temama s usponom "nove" socijalne historije. Doktorska disertacija Harry Vjekoslava Hermana *Ethnicity and Occupation: Comparative Analysis of the Occupational Choices of Croatian and Macedonian Immigrants to Ontario*, University of Toronto 1978., metodološki slijedi pristup "nove" socijalne historije.⁵⁸ Autor analizira kretanje stanovništva iz ruralnih područja Balkanskog poluotoka i njihov dolazak u industrijalizirana područja u Sjevernoj Americi prije Drugog svjetskog rata te nastoji objasniti podudarnost između etničke pripadnosti i izbora zanimanja. Hrvatski doseljenici više se zapošljavaju u rudarstvu i teškoj industriji, dok Makedonci više pronalaze posao u uslužnim djelatnostima, prije svega ugostiteljstvu i trgovini. H. Herman obrađuje povijesnu temu, uspoređuje doseljavanje hrvatskih imigranata iz nekadašnje Vojne krajine u Hrvatskoj, s doseljavanjem makedonskih imigranata iz Aegena, grčkog dijela Makedonije, ali u obradi teme koristi antropološki i sociološki pristup.⁵⁹ Ono što je osobito zanimljivo je da autor u radu iznosi životne priče hrvatskih i makedonskih doseljenika na temelju kojih možemo stvoriti bolju sliku o stvarnim iskustvima doseljenika u međuratnom razdoblju.

Doktorski rad koji je također vrijedan prilog poznavanju problematike iseljavanja Hrvata u Kanadu je rad Zlate Godler, *Croatia to Canada Migration Between the Wars: Immigration and Socialization*, University of Toronto, 1980.⁶⁰ Autorica na temelju arhivske građe, prikupljene u arhivima u Zagrebu i Beogradu, nastoji pokazati kako je masovno iselja-

⁵⁸ H. Herman u svom radu primjenjuje model društvene pokretljivosti koji je razradio Stephan Thernstrom u svom radu *Poverty and Progress*. Autor uspoređuje socijalnu pokretljivost unutar hrvatske i makedonske iseljeničke zajednice.

⁵⁹ Osnovna je hipoteza koju autor želi dokazati: ako se doseljenici nađu u istoj ekonomskoj i društveno-kulturnoj sredini, u isto vrijeme, njihovo je ponašanje u velikoj mjeri određeno obrascima ponašanja i znanja koje su donijeli sa sobom. Vidi opširnije u radu, 5.-8.

⁶⁰ Zlata Godler obranila je svoj rad na Odsjeku za pedagoške teorije (Department of Educational Theory), University of Toronto. Nažalost, njezin rad nije objavljen, ali je kopija rada pohranjena u Hrvatskoj kolekciji u Multicultural History Society of Ontario.

vanje u međuratnom razdoblju velikim dijelom posljedica političkih, društvenih i ekonomskih prilika u monarhističkoj Jugoslaviji. U radu autora obrađuje pitanja kao što su: tradicija iseljavanja Hrvata, opseg i intenzitet hrvatskog i jugoslavenskog iseljavanja u međuratnom razdoblju, iseljenička politika Kraljevine SHS/Jugoslavije, zatim doseljavanje Hrvata i njihovo političko i kulturno organiziranje u Kanadi. Gledano iz perspektive suvremene povijesti doseljavanja, doktorski rad Zlate Godler koristi pristup i metodologiju tradicionalne historije jer socijalna historija postavlja u središte istraživačkog interesa osobna iskustva doseljenika u kanadskom društvu.

Jedina do sada objavljena sinteza o povijesti hrvatskih iseljenika u Kanadi je monografija Anthonyja W. Rasporicha⁶¹ *For a Better Life: A History of Croatians in Canada* (1982.) koja je objavljena u sklopu edicije *Generations: A History of Canada's People* koju je financirala kanadska vlada u cilju širenja politike multikulturalizma.⁶² Autor je u knjizi obuhvatio veliko razdoblje, od prvih doseljenika krajem 19. st. do onih koji dolaze u velikom broju poslije Drugog svjetskog rata. Obradio je različite teme iz života hrvatskih iseljenika u Kanadi: dolazak u Kanadu, posao, stvaranje političkih, kulturnih, sportskih i vjerskih organizacija i društava, s osvrtnom na istaknute pojedince i dr. Autor je istaknuo kako je svjestan ograničenja s kojima je bio suočen u izradi rada jer je obuhvatio široki raspon tema. No, njegova studija ostaje polazna osnova za svakog istraživača koji se odluči baviti pitanjem hrvatskih iseljenika u Kanadi.

Od drugih radova Anthonyja Rasporicha osvrnut ću se na članak "Tomio Čačić: Rebel Without a Country" (*Canadian Ethnic Studies*, vol. X., br. 2/1978., 86-94) koji obrađuje životni put komunista Tome Čačića koji je bio aktivno uključen u rad Komunističke partije Kanade, a uređivao je časopis *Borba (The Struggle)* koji je bio namijenjen jugoslavenkim komunistima u SAD-u i Kanadi, te je zbog svoje političke aktivnosti bio uhićen i osuđen na dvije godine zatvora, a 1934. nakon odsluženja kazne deportiran je iz Kanade. A. Rasporich napisao je ovaj rad za poseban broj *Canadian Ethnic Studies*, posvećen istaknutim pojedincima koji su se borili za radnička prava ("Labour Radicals"). Tijekom 70-ih godina povijest rada zauzima značajno mjesto u američkoj i kanadskoj historiografiji. Nastao je čitav niz radova koji istražuju radnički pokret unutar pojedinih etničkih grupa. Najčešća pitanja koja se obrađuju su štrajkovi, osnivanje sindikalnih organizacija i istaknutih pojedinaca. U

⁶¹ Anthony W. Rasporich, profesor kanadske povijesti na Sveučilištu u Calgaryju. Sudjelovao je više godina u uređivanju *Canadian Ethnic Studies*. Specijalizirao se za povijest Zapadne Kanade te je objavio i uredio nekoliko knjiga i više članaka na tu temu. Objavio je nekoliko radova o povijesti hrvatskih doseljenika u Kanadi.

⁶² Monografije iz ove edicije tiskane su u suradnji s Department of the Secretary of State of Canada u namjeri da se kanadskom čitateljstvu približi povijest pojedinih etničkih grupa. Od autora se zahtijevalo da slijede određenu koncepciju i da djelo bude prihvatljivo za šire čitateljstvo.

posljednja dva desetljeća pod utjecajem "nove" socijalne historije, povijest rada okreće se istraživanju različitih iskustava muškaraca i žena na radnom mjestu, a zatim radničke kulture.

Ljubo Krasić u članku "Croats of Sudbury: Mobility of the Immigrants, 1880s to 1940s" (*Polyphony: The Bulletin of the Multicultural History Society of Ontario*, br. 1/1983., 59-69) osvrće se na povijest hrvatske iseljeničke zajednice u Sudbariju. Njegov je rad primjer takozvane *community studies* koja zauzima značajno mjesto u povijesti doseljavanja. Autor u članku pokazuje kako su Hrvati u Sudbariju postupno stvorili političke i kulturne organizacije kroz koje su nastojali sačuvati svijest o hrvatskom identitetu. Iako je rad Lj. Krasića više usmjeren na bilježenje značajnih imena, datuma osnivanja pojedinih političkih organizacija, sportskih i kulturnih društava, a manje na stvarni život hrvatskih iseljenika u Kanadi, iz njegova rada o Hrvatima u Sudbariju dobili smo primjer kako je tekao proces izgradnje hrvatske iseljeničke zajednice u Kanadi.

Od radova koji su nastali tijekom 90-ih godina moramo spomenuti kako je na poticaj Multicultural History Society of Ontario održan okrugli stol o Hrvatima u Kanadi i objavljen je Zbornik radova *Unknown Journey: A History of Croats in Canada* (*Polyphony*, vol. 14, 1994., ur. Marin Sopta i Gabriele Scardellato) koji donosi više radova koji pokrivaju različita područja života i rada Hrvata u Kanadi.

Iz kratkog osvrtu na nekoliko radova o povijesti hrvatskih iseljenika u Kanadi i njihove usporedbe s kretanjima u kanadskoj i američkoj socijalnoj historiji vidljivo je koliko još ima neistraženih tema koje bi bile zanimljivije, kako hrvatskoj tako i kanadskoj historiografiji. Neki od autora osvrnuli su se na pitanja koja istražuju povijest rada (labour history), ili povijest obitelji (family history), a vrlo malo ili gotovo ništa nije napisano o iskustvima hrvatskih žena u Kanadi, zatim o životu i obrazovanju djece u doseljeničkoj obitelji, vrlo malo o slobodnom vremenu, a to su teme koje istražuje suvremena povijest doseljavanja.

Zaključak

Povijest Sjeverne Amerike nezamisliva je bez istraživanja povijesti doseljavanja i povijesti doseljenika.⁶³ Milijuni ljudi koji su pripadali različitim vjerskim, etničkim, političkim i kulturnim grupama odlučili su potražiti bolji život u Americi. Istraživanje problema doseljavanja privuklo je pozornost američkih književnika i znanstvenika početkom 20. st., ali do povećanog interesa za istraživanje života i iskustva različitih etničkih skupina dolazi u vrijeme uspona "nove" socijalne historije tijekom 60-ih i 70-

⁶³ Neki povjesničari drže da je primjerenije govoriti o povijesti doseljenika, nego o povijesti doseljavanja jer se naglasak u istraživanjima stavlja na doseljenike i njihova iskustva u novoj sredini. Franka Iacovetta u osvrtu na djela kanadske historiografije koja se bave problemom imigracije koristi naslov: *The Writing of English Canadian Immigrant History*.

ih godina, koje se vremenski podudara s pokretom koji se naziva "the new ethnicity". Znanstvenici pokušavaju odgovoriti na pitanje što je utjecalo na proces buđenja etničke svijesti jer su svi očekivali kako će se proces amerikanizacije i stapanja u američko društvo i dalje nastaviti. Što se dogodilo s toliko prihvaćenom koncepcijom "melting pota"? Od kuda je došao ovaj poticaj? Kako to da etničke grupe nisu izgubile svijest o starim običajima i vrijednostima koje su njihovi preci donijeli iz stare domovine?

Tijekom 70-tih i 80-ih interes za etnicitet vidljiv je na svakom koraku u Americi, ne samo u akademskoj zajednici, gdje se na sveučilištima otvaraju katedre za istraživanje povijesti, kulture i jezika pojedinih etničkih grupa, već se u obrazovnim programima za školsku djecu potiče podučavanje o različitom etničkom podrijetlu. Započelo je razdoblje multikulturalizma koje je vidljivo na svakom koraku u Sjevernoj Americi, promoviraju se nacionalne kuhinje, umjetnost utemeljena na etničkim korijenima itd.

Buđenje svijesti o etničkoj pripadnosti određenoj grupi pronašlo je odjek u istraživanju i tiskanju brojnih studija koje se bave teoretskim pitanjima vezanim uz etnicitet. Uglavnom se tim pitanjima bavi sociologija i antropologija, ali pojavljuje se i veliki broj radova u historiografiji koji istražuju povijest pojedinih etničkih skupina i njihova doseljavanja na američki kontinent. Pod utjecajem socijalne historije i povijesti žena interes se širi na nove teme kojima tradicionalna historiografija nije posvećivala dovoljno pozornosti.

Na temelju kratkog osvrtu na radove o hrvatskim iseljenicima u Kanadi, vidljivo je kako je vrlo malo radova objavljeno o svakodnevnom životu i iskustvima hrvatskih iseljenika u Kanadi, a to su teme kojima se posvećuje najviše pozornosti unutar *immigration history* i *ethnic studies* u Sjevernoj Americi pa držim da bi bilo zanimljivo i korisno saznati nešto više o navedenoj problematici.

S U M M A R Y

THE ROLE OF IMMIGRATION HISTORY IN NORTH AMERICAN HISTORIOGRAPHY

In this article, the author analyses the place of immigration history in the north American historiography. She discusses how developments in North American society influenced scholars to explore questions of ethnicity leading to the growth of "ethnic studies" and how the rise of "new" social history in the 1960s and 1970s stimulated much broader thematic perspectives in immigration history. The article also ends with an overview of the most important historiographical works on Croatians in Canada and points to the lack of research concerning the everyday life and experience of Croatian immigrants in North America.